

تحلیل عکس‌های مستند بزرگ‌ترین راهپیمایی انقلاب ۵۷ بر اساس نظریه بیداری اسلامی

/// رفیعه السادات علم‌الهدی^۱، پژمان دادخواه^{۲*}

^۱ کارشناس ارشد عکاسی، گروه عکاسی، دانشکده هنر و معماری، موسسه آموزش عالی اقبال لاهوری، مشهد، ایران.
^۲ استادیار، گروه عکاسی، دانشکده هنر و معماری، موسسه آموزش عالی اقبال لاهوری، مشهد، ایران.

دریافت مقاله: ۲۶-۰۸-۱۴۰۲، پذیرش نهایی: ۰۳-۱۱-۱۴۰۳

◀ چکیده

عکاسی انقلاب، به‌عنوان یک سند تصویری، بازتاب‌دهنده‌ی نوع وقایع در فرآیند جنبش‌های اجتماعی و پاسخ‌گوی چرایی‌های موجود در آن‌هاست. انقلاب اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنا نبوده و توجه بسیاری از عکاسان را به خود جلب کرده است. یکی از مهم‌ترین روزهای انقلاب اسلامی که تصاویر متعددی از آن به ثبت رسیده، مربوط به عظیم‌ترین راهپیمایی برگزارشده توسط مردم انقلابی است. این راهپیمایی که در روز اربعین حسینی برگزار شد، به‌عنوان نخستین راهپیمایی عظیم در تاریخ ایران شناخته می‌شود. با توجه به اینکه این رویداد به‌نوعی با "بیداری اسلامی" در بطن انقلابیون مرتبط است، تحلیل عکس‌های مستند این روز بر اساس نظریه بیداری اسلامی ضروری به نظر می‌رسد. پرسش اصلی این پژوهش آن است که عکس‌های ثبت‌شده از بزرگ‌ترین راهپیمایی انقلاب ۵۷ تا چه اندازه نشانه‌های بیداری اسلامی را بازنمایی می‌کنند؟ هدف این پژوهش، خوانشی جامع و دقیق از تصاویر ثبت‌شده توسط عکاسان برجسته در این راهپیمایی بزرگ است؛ تحلیلی که بتواند مفاهیم عمیق پنهان در هر عکس را آشکار سازد. روش تحقیق این مقاله بر پایه رویکرد توصیفی-تحلیلی است و هم‌چنین اطلاعات ضروری و مورد نیاز پژوهش حاضر به شیوه کتابخانه‌ای گردآوری شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که نشانه‌های تصویری موجود در عکس‌های راهپیمایی سال ۵۷، در تطابق با مؤلفه‌های بیداری اسلامی، حاکی از ارتباط مستقیم و معنایی کنش‌های مردمی این روز با ارزش‌ها و مفاهیم اربعین حسینی است.

◀ واژگان کلیدی

عکاسی انقلاب، انقلاب اسلامی ایران، راهپیمایی، بیداری اسلامی، اربعین.

◀ مقدمه

انقلاب اسلامی ایران از وقایع مهم تاریخ ایران و سده اخیر است که نه تنها در ایران بلکه در جهان بازخوردهای وسیعی پیدا کرده و دیدگاه‌های متفاوتی در رابطه با آن بیان شده است. وقایع و حوادث شگرف این انقلاب از زوایای مختلفی نگاه عکاسان زیادی را به خود معطوف کرد و عکاسان داخلی و خارجی از این واقعه، تصاویر گوناگونی را با توجه به نوع نگاه و زاویه دید خود، ثبت و ضبط کرده‌اند. هدف اساسی این انقلاب که با رهبری امام خمینی (ره) و به صورت مردمی به وقوع پیوست، مقابله با استکبار جهانی در همه عرصه‌ها با اتکاء به مولفه‌های دین مبین اسلام است؛ بنابراین می‌توان اذعان کرد که با نوعی بیداری اسلامی در این واقعه تاریخی مواجه هستیم.

بیداری اسلامی به معنای زنده‌شدن دوباره در پرتو اسلام اصیل و تجدید حیات اسلام است که در سایه آن استقلال، عدالت و ارزش‌های متعالی جان می‌گیرد. در جریان بیداری اسلامی، جهان اسلام تلاش می‌کند با پایداری و مقاومت به بازسازی هویت اسلامی خود پردازد و ایمان، آرمان و هستی خویش را در برابر سلطه و تهاجم بیگانگان حفظ نماید. نشانه‌های رفتاری و کنشی مردم با وجود بروز بیداری اسلامی در بطن این افراد می‌تواند حائز اهمیت باشد که این کنش‌ها توسط عکاسان فتوژورنالیست در دهه پنجاه خورشیدی به ثبت رسیده و انتشار یافته است.

در این میان، برای مطالعه بهتر فرآیند یک انقلاب می‌توان به عکس‌های ثبت شده در آن دوران به عنوان یک سند تصویری رجوع کرد. "عکس مستند" که مدرکی بی چون و چراست، با ثبت این واقعیات، مفاهیمی را نیز به مخاطبان خود، چه در زمان خود و چه در آینده، به عنوان مستندات تاریخی ارائه می‌دهد.

یکی از روزهایی که در انقلاب اسلامی ایران می‌توان آن را نقطه عطفی برای تحقق این انقلاب دانست، روز ۲۹ دی ماه ۱۳۵۷ مصادف با اربعین حسینی است. روز اربعین حسینی که امروزه نیز مردم مسلمان و به خصوص شیعیان به پیاده‌روی تا مرقد مطهر امام حسین (ع) می‌پردازند و این حرکت راهی مطابق با مسیر حضرت زینب (س) در روز اربعین است؛ در آن روزها نیز به پاس برپایی این آیین مذهبی و نیز راهپیمایی در راه انقلاب و پاسداشت خون شهیدان و حمایت از امام خمینی به عنوان رهبر انقلاب به خیابان‌ها آمده و بزرگترین راهپیمایی را در آن روز برگزار کردند.

این پژوهش قصد دارد تا با خوانش عکس‌های ثبت شده در راهپیمایی بزرگ روز ۲۹ دی ماه ۱۳۵۷ خورشیدی؛ مصادف با روز اربعین حسینی، به آنچه که به عنوان پیام آشکار و پنهان در هر عکسی موجود است پرداخته و بر-اساس نظریه بیداری اسلامی و مولفه‌های موجود در آن، مستندات تصویری را نقد و تحلیل کند. ضرورت خوانش عکس‌های مستند این رخداد در این است که پیام پنهان شده در پس زمینه هر عکس که باعث

کنش‌های بیرونی افراد می‌شود را آشکار نموده تا دلیلی روشن برای نوع کنش افراد در آن دوران، به خصوص در روز راهپیمایی اربعین نمایان گردد.

بنابراین هدف اصلی این پژوهش خوانش عکاسی مستند بزرگترین راهپیمایی در انقلاب ۵۷ براساس نظریه بیداری اسلامی است.

اهداف دیگر این پژوهش را می‌توان اینگونه برشمرد:
• استخراج مولفه‌های اصلی بیداری اسلامی از منظر دیدگاه امام خمینی (ره)

• مشخص شدن پیام‌های آشکار و پنهان هر عکس ثبت شده در روز راهپیمایی و تحلیل و بررسی پیام‌های تصویر با استفاده از مولفه‌های بیداری اسلامی

• بررسی وجوه مشترک و اهداف راهپیمایی عظیم مردم در روز ۲۹ دی ماه ۱۳۵۷ با راهپیمایی اربعین حسینی به عنوان یک آیین دینی

سوال اصلی این تحقیق این است که چه میزان تحلیل عکس‌های مستند مربوط به بزرگترین راهپیمایی در انقلاب ۵۷ براساس نظریه بیداری اسلامی، به خوانشی درست از این مستندات تصویری کمک می‌کند؟

به نظر می‌رسد با خوانشی درست و براساس آراء نظریه بیداری اسلامی، می‌توان تحلیلی کامل و دقیق از عکس‌های مستند مربوط به بزرگترین راهپیمایی در انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ خورشیدی داشت.

◀ روش پژوهش

این مقاله از نوع توسعه‌ای و روش پژوهش در آن مبتنی بر روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد. جمع‌آوری داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و نیز با جست و جو در پایگاه‌های اینترنتی معتبر صورت گرفته است.

عکس‌های گزینش شده برای تحلیل در این مقاله عکس‌هایی از دوران انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ خورشیدی می‌باشد. این مستندات ثبت شده مربوط به روز ۲۹ دی ماه همان سال است.

روش تحلیل داده‌ها در این مقاله به این صورت است که در ابتدا مولفه‌های اصلی و فرعی مربوط به بیداری اسلامی استخراج می‌شود. سپس، این گزاره‌ها در جدولی قرار گرفته و میان گزاره‌های اصلی و فرعی آن مشخص می‌گردد.

در قسمت بعد با توجه به عکس‌های گرفته شده در روز راهپیمایی بزرگ اربعین، توسط عکاسان، نشانه‌های تصویری در هر کدام استخراج شده و با گزاره‌های مربوط به بیداری اسلامی تطابق داده می‌شود.

واقعیت را به شکلی همان گویانه باز نمی‌تاباند (سونسون، ۱۳۸۷: ۵۰)؛ پس در عکس‌های خبری نیز می‌توان برداشتی درونی‌تر داشت و نیز کارکردهای متفاوت این مستندات را در نظر گرفت. عکاسی خبری، بر مبنای خصلت ذاتی عکاسی، یعنی توانایی این رسانه در ثبت و شکار لحظه‌ها و وقایع دنیای بیرونی، استوار است و هدف اصلی عکاسان خبری از آغاز تا به امروز، ثبت و روایت کردن وقایع و رویدادهای گوناگون جامعه انسانی به شکلی عینی، دقیق و بدون دخل و تصرف بوده‌است (کوبر، ۱۳۸۹: ۲۲۶).

با وقوع انقلاب اسلامی در ایران، در بهمن ۱۳۵۷، ایران تبدیل به کشوری شد که همواره در تیر اول روزنامه‌های جهان قرار داشت. اهمیت این رویداد و اتفاقاتی که به دنبال داشت نگاه بسیاری از رسانه‌ها و محافل خبری خارجی را به خود جلب کرد (راشیدی و ربانی، ۱۳۱۰).

در دوره انقلاب، بیشتر مسائلی همچون تظاهرات، درگیری، اعتصاب همگانی، تانک و صف‌های بلند نفت و بنزین سوژه‌های اصلی عکاسی مستند و خبری در این دوران را تشکیل می‌دادند (مترجم زاده، ۱۳۹۳: ۵۷).

بیداری اسلامی

بیداری اسلامی به معنای حیات برتر (برین) و یا تلاش برای دستیابی به آن است و این حیات، تنها از دین، قابل دریافت است زیرا خدا به انسان و جهان حیات بخشیده و پیامبرش ما را به آنچه زنده می‌کند، فرامی‌خواند (خواجه سروی، ۱۳۹۱: ۹۸). در تعریف دیگر می‌توان بیداری اسلامی را توجه و خواست ملت‌های مسلمان برای بازگشت به زندگی و فرهنگ اسلامی دانست. میل بازگشت به مبانی و اصول اسلامی، اکتفا نکردن به دین به عنوان یک مسلک اخلاقی صرف و ورود دین به عرصه سیاست و اداره جامعه و در یک سخن، حاکم کردن اسلام بر همه شئون زندگی است (یزدان پناه، ۱۳۹۰: ۱۹).

به عبارت دیگر، بیداری اسلامی تحولی است حاصل از دمیدن آگاهی و اراده در کالبد به خواب رفته انسان‌ها و جامعه، به منظور حرکت ارادی و آگاهانه آن در مسیر کمالات فطری خویش در چارچوب نظم و نظام اسلامی که نتیجه آن، احیا و بازیابی هویت فردی و جمعی، یعنی شناخت هویت مسلمانی و مسلمان بودن است (نواب، ۱۳۸۵: ۶۳).

انقلاب اسلامی ایران مولود بیداری اسلامی است، زیرا توانست پس از حدود یکصد سال، تمام آمال و آرزوها و اهداف مطرح شده توسط نخستین بیدارگر اسلامی دوره جدید یعنی سیدجمال‌الدین اسدآبادی را به تمامه عینیت بخشیده و محقق سازد (خرمشاد، ۱۳۹۲: ۱۳۲).

او هشت راهبرد عملیاتی پیشنهاد کرد که در صورت عمل به

پیشینه پژوهش

در جست‌وجوهای انجام شده در میان کتب، پایان‌نامه‌ها و مقالات انتشار یافته در مجلات علمی، پژوهشی و پایگاه‌های اینترنتی، به مطالب گوناگونی در زمینه عکاسی انقلاب اسلامی ایران و نوع تحلیل و بررسی آن پرداخته شد. این تحقیقات در ادامه به شرح زیر آمده است:

• مهرداد نجم‌آبادی (۱۳۹۵) در پایان‌نامه خود با عنوان «بررسی تطبیقی آثار عکاسان خارجی و ایرانی از روند انقلاب اسلامی ایران» به بررسی عکس‌های گرفته شده توسط عکاسان ایرانی و خارجی و مقایسه این دو پرداخته است.

• جمشید حاتم (۱۳۹۳) در پایان‌نامه خود با عنوان «نگرش عکاسان غیر ایرانی رویدادهای انقلاب اسلامی ایران سال ۱۳۵۷» به بررسی عکس‌های «عکاسان غیرایرانی» از رویداد انقلاب اسلامی ایران که سهم عمده‌ای در ثبت و بازتاب این مهم داشته، پرداخته است.

• هیدا جعفری (۱۳۹۳) در رساله خود با عنوان «بررسی کیفی عکس‌های مستند اجتماعی چاپ شده در دوره انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی در مجله سروش با رویکرد پی‌یر بوردیو» به بررسی کیفی عکس‌های مستند اجتماعی در مجله‌ی «سروش» در سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۸ پرداخته است.

• پویا زبانیان (۱۳۹۸) در مقاله خود با عنوان «بررسی نشانه‌های مشترک تصویری در عکاسی انقلاب اسلامی براساس الگوی پیرس» در پژوهش خود تعدادی عکس از ۶ عکاس ایرانی را بر اساس تقسیم‌بندی نشانه‌های پیرس، مورد بررسی قرار داده است.

مبانی نظری پژوهش

عکاسی انقلاب

«عکس انقلاب» صحنه‌ای را به نمایش می‌گذارد که مربوط به وقایع یک انقلاب مشخص در سرزمینی مشخص است. معمولاً «عکاسی انقلاب» همچون «عکاسی جنگ» قالبی است که ذیل گونه‌ی عکاسی مستند و عکاسی مطبوعاتی از آن یاد می‌شود (برجیان، ۱۳۹۳: ۸). به همین دلیل لازم است تا برای دستیابی به تعریفی جامع، به مبانی اصلی عکاسی خبری نیز پرداخته شود.

عکاسی خبری بیان اخبار بوسیله عکس، استفاده از تصاویر برای تکمیل گزارش‌های خبری در رسانه‌ها، ثبت اخبار به وسیله گرفتن عکس بجای کلمات و به عبارتی دیگر ارائه وقایع در قالب تصویر است. یک عکاس خبری باید در صحنه‌های جنگ، تصادف، جرم، جشن، وقایع مهم سیاسی و ... حاضر شده، عکس بردارد (رسولی و جعفری، ۱۳۹۱: ۴۱).

اما از آنجا که، عکاسی رسانه‌ای رمزگذاری شده است که

آن مسلمانان می‌توانستند بر وضع نامطلوب موجود غلبه کرده و به وضع مطلوب و مورد نظر اسلام برای بشریت و مسلمانان نائل شوند. هشت راهکار سید جمال‌الدین اسدآبادی عبارت بودند از:

۱. مبارزه با استبداد و خودکامگی مستبدان حاکم بر جوامع اسلامی به نام اسلام و با تکیه بر اسلام (مبارزه در راه اسلام به عنوان یک تکلیف دینی)
۲. آشنایی با علوم و فنون جدید و مجهز شدن به آن؛
۳. بازگشت به اسلام اصیل اولیه، اسلام بدون خرافه، بدون بدعت و دور از قشرگرایی؛
۴. ایمان و اعتقاد راسخ به مکتب اسلام به عنوان مکتبی که توانایی لازم برای نجات مسلمانان و رهایی آن‌ها از وضع نامطلوب موجود را دارد،
۵. مبارزه با استعمار خارجی اعم از استعمار سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و...
۶. ضرورت اتحاد جهان اسلام؛
۷. احیاء فریضه جهاد در جوامع اسلامی و دمیدن روح مبارزه در میان مسلمانان؛
۸. مبارزه با خودباختگی در برابر غرب؛ (خرمشاد، ۱۳۹۲: ۱۳۳).

مولفه‌های بیداری اسلامی

- یافته‌های مربوط به بحث انقلاب و نوع دیدگاه امام خمینی به عنوان رهبر انقلاب و نیز گزاره‌های اصلی بیداری اسلامی نشانگر اصولی مشترک هستند که می‌توان آن را به عنوان نظریه بیداری اسلامی خواند. با توجه به جمع‌بندی انجام شده در این قسمت گزاره‌های بنیادین و در امتداد آن کنش‌های درونی که در افراد به عنوان عقیده است، بیان می‌شود که شامل:
- استکبار ستیزی و نفی وابستگی به نظام سلطه
 - به کارگیری تمام توان و تلاش برای سرنگونی نظام سلطه
 - قیام علیه مناسبات غاصبانه به عنوان یک وظیفه دینی (نفی، طرد، نکوهش وضع موجود)
 - تضاد ایدئولوژی هیئت حاکمه با فرهنگ عمومی جامعه
 - اسلام خواهی و جهانگیری آن
 - وجود قرآن، احادیث و سنت پیامبر و ائمه اطهار (بازگشت به اسلام اصیل بدون تغییر)
 - حفظ اسلام به عنوان یک تکلیف دینی (ایمان و اعتقاد راسخ به مکتب اسلام)
 - احیاء فریضه جهاد و دمیدن روح مبارزه (دمیدن آگاهی و اراده)
 - اعتقاد به رهبری امام معصوم (در مذهب شیعه)
 - حاکم دینی به عنوان ولی فقیه
 - پیوند بین دین و سیاست
 - انقلاب از نوع سیاسی

- مردمی بودن انقلاب
- مبارزه در چارچوب شرع
- نظارت هیئتی از علما و مجتهدان بر تطبیق قوانین مصوب مجلس با موازین شرع

عکاسی راهپیمایی عظیم اربعین حسینی

بیشترین عکس‌هایی که از فرآیند انقلاب اسلامی ایران در دست است مربوط به سال ۱۳۵۷ خورشیدی می‌باشد. این فرآیند که از روز ۱۳ آبان همان سال به طور جدی آغاز شد، نگاه بسیاری از خبرنگارهای و همچنین عکاسان را به سمت خود کشاند و عکس‌های بسیاری از آن روز به بعد در رابطه با انقلاب به ثبت رسید.

در دی ماه همان سال بعد از خروج شاه از ایران تجمع‌های مردمی شکل دیگری گرفت. از آنجا که اواخر دی ماه با سالروز اربعین حسینی تطابق پیدا کرده بود، علما طبق آیین و رسوم اربعین حسینی مردم را به برگزاری راهپیمایی عظیم تشویق کردند. مهم‌ترین دعوت مردم به برگزاری راهپیمایی در روز اربعین، مربوط به پیام امام خمینی (ره) است.

در تاریخ ۲۹ دی ۱۳۵۷ مصادف با اربعین حسینی، راهپیمایی عظیمی توسط مردم شکل گرفت که تا به آن روز سابقه‌ای نداشت. دعوت به راهپیمایی توسط امام خمینی (ره) که به وسیله رسانه‌ها و روزنامه‌ها انتشار پیدا کرده بود، باعث شد تا مردم همه به طور هماهنگ در روز اربعین حسینی در خیابان‌ها حضور پیدا کرده و راهپیمایی کنند.

این راهپیمایی را همگان نقطه عطفی برای آینده انقلاب و ایران می‌دانستند و عقیده داشتند که بعد از آن روز خیلی تغییرات اساسی در ایران رخ خواهد داد. خبر این راهپیمایی را روزنامه‌ها در ۳۰ دی ماه یعنی فردای همان روز منتشر کردند و انعکاس حضور پرشور ملت ایران را توسط عکس‌های گرفته شده در آن روز نشان دادند.

روزنامه اطلاعات در شماره ۱۵۷۶۴ می‌نویسد: «دیروز میلیون‌ها ایرانی در سراسر ایران در پاسخ پیام قائد اعظم، امام خمینی در راهپیمایی بزرگ روز اربعین حسینی شرکت کردند. این راهپیمایی بزرگ در سطح شهرهای کوچک و بزرگ و روستاها انجام گرفت و ملت ایران، یک صدا خواستار برقراری جمهوری عدل اسلامی به رهبری امام خمینی شدند.»

روزنامه کیهان نیز در شماره ۱۰۶۱۷ اینگونه خبر می‌دهد: «دو تاسه میلیون نفر از ساکنان تهران در اربعین حسینی، چهل‌مین روز یادآوری جانبازی سرور شهیدان چون سیلی خروشان و دریای توفنده از اعتراض، همه یک صدا به سمت مرکز شهر جاری شدند.»

روزنامه آیندگان نیز در شماره ۳۲۶۸ این گونه می‌آورد: «تظاهرات گسترده اربعین در تهران، از نظر عظمت و شمار

عکس امام خمینی در میان آیه و رابطه آن با آیه را می‌توان اینگونه برداشت کرد که مردم امام خمینی را اولین مجاهد زمان خود در راه خدا می‌دانند و با در دست داشتن این پلاکارد قصد حمایت از ایشان و ادامه دادن راه ایشان را دارند. زیر نویس عکس در این روزنامه امام خمینی را به عنوان بزرگترین مبارز سیاسی قرن می‌خواند. از طرفی دیگر با نگاهی جزئی به عکس می‌توان حضور اقشار مختلف در سنین مختلف را نیز در این راهپیمایی شاهد بود.

در عکس دوم که عکاس به صورت افقی گرفته و زاویه دید او از پشت سر جمعیتی است که رو به جلو در حرکتند. این نوع عکس نیز پهناور بودن جمعیت و تعداد کثیر آنان را گزارش

جمعیت، بزرگترین راهپیمایی سیاسی ایران بود.»
از آنجا که این راهپیمایی به صورت میلیونی برگزار شد و افراد زیادی از اقشار مختلف جامعه و نیز گروه‌های متفاوت اجتماعی در آن حضور داشتند، عکاسان بسیاری نیز از این روز ثبت‌های فراوانی را از خود بر جای گذاشتند. در ابتدا به عکس‌هایی که در روزنامه‌های ایرانی به چاپ رسیده پرداخته می‌شود، سپس در ادامه عکس‌های به جا مانده از عکاسان مطرح ایرانی و خارجی که در این روز ثبت‌های گوناگونی داشتند مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱- عکس‌های منتشر شده در روزنامه‌ها

از روزنامه‌های مطرحی که می‌توان در آن روزها نام برد، سه روزنامه اطلاعات، کیهان و آیندگان است. از آنجا که روزنامه مهمترین مطبوعات در اختیار مردم بود و بعد از اعتصابی دو ماهه هر گونه سانسور را در خود کنار گذاشت، مردم نیز برای کسب اطلاعات و اخبار روز به این نوع رسانه رجوع می‌کردند. به همین دلیل روزنامه‌ها در روزگار انقلاب جزو مهمترین رسانه‌ها به شمار می‌رفت که گویی با خود مردم هم صدا شده بود. روزنامه اطلاعات در صفحه نخست خود (تصویر ۱) دو عکس از جمعیت راهپیمایان منتشر می‌کند و حضور ملت را رای اعتمادی به انقلاب می‌شمارد. در عکس عمودی، پلاکاردی بزرگ از امام خمینی است که در آن نوشته ای مربوط به آیه مجاهدین است و این نوشته را به سه زبان بر روی پلاکارد آورده‌اند. آیه «وَقَضَىٰ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا» اشاره به پاداشی عظیم برای کسانی که در راه خدا مجاهده کرده اند دارد و آنان را با کسانی که بر سر جای خود نشسته و کاری نمی‌کنند، مقایسه می‌کند. ترجمه آیه به زبان فارسی و نیز انگلیسی در ذیل آن آورده شده است.

تصویر ۱. روزنامه اطلاعات، صفحه ۱۳، ۱۳۵۷ دی ۱۳۵۷.

تصویر ۲. روزنامه کیهان، از چپ به راست صفحه ۶ و ۳، ۱۳۵۷ دی ۱۳۵۷.

سنجایی به همراه یارانش اشاره دارد. در زیر نویس عکس آمده است که تعداد کثیری از یاران و همراهان ایشان در راهپیمایی شرکت کرده اند.

در عکس بعد دو کالسکه کودک اولین عناصری است که چشم بیننده را به خود جلب می‌کند. این عکس یادآور می‌شود که خانواده نیز در این راهپیمایی حضوری پررنگ را داراست. مادرانی که نوزاد و کودک خود را از محیط آرام خانه بیرون آورده و حال در میان این هیاهو حضور پیدا کرده‌اند و بانوانی که خود را عاملی موثر در راه تحقق انقلاب می‌دانند.

عکس بعد نیز به حضور جوانان ورزشکاران مطرح در آن روزها اشاره دارد. حضور یک ورزشکار با اعضا در قسمت جلوی عکس احساسی از همتی استوار را تحت هر شرایطی برای بیننده بازنمایی می‌کند. (تصویر ۳)

تصویر ۳. روزنامه کیهان، صفحه ۴۰، ۷ دی ۱۳۵۷.

در این صفحه روزنامه از شعارهای مردم و نوشته‌های روی پلاکاردها نیز یاد شده است. مجموع این شعارها و نوشتارها اشاره به آزادی خواهی، یادآوری خون شهیدان در راستای خون شهدای کربلا، یادآوری مجاهدین تاریخ از جمله سید جمال الدین اسدآبادی، مرگ امپریالیسم^۲ در ایران و نیز اسلام خواهی دارد. روزنامه آیندگان نیز مانند روزنامه کیهان عکس‌های بیشتری را منتشر کرده است. این روزنامه در صفحه نخست خود از رد شدن پیشنهاد کارتر توسط امام خمینی در تیرتری برجسته می‌گوید و در زیر آن عکسی از نمای بالای راهپیمایی منتشر

می‌دهد. در این عکس نیز مانند عکس قبل تصاویری از امام خمینی در دست مردم دیده می‌شود. پانویس عکس‌ها از یک مبارزه سیاسی و حضور جمعیتی میلیونی در سراسر ایران گزارش می‌دهد.

روزنامه کیهان در این رابطه به انتشار عکس‌های بیشتری پرداخته است. در صفحه نخست خود (تصویر ۲) با تیرتری برجسته راهپیمایی عظیم سیاسی و مذهبی را یادآور شده و با تصویری پهن و از زاویه بالا این عظمت را نشان داده است. عکسی که میدان آزادی امروزی را نمایش داده و برج آزادی در قسمت بالای تصویر که در گذشته به نام برج شهید بود به خوبی نمایان است.

تصویری مشابه تصاویر معاصر راهپیمایی ۲۲ بهمن که در مطبوعات امروزی دیده می‌شود.

در این عکس نیز وجود عکس امام خمینی در دست مردم و حضور اقشار مختلف به خصوص جوانان به خوبی نمایان است. روزنامه هم در این صفحه به چند نکته از جمله حضور مردم به دعوت امام خمینی و همچنین آزادی خواهی از نوع اسلامی اشاره دارد.

عکس به کار رفته در صفحه ششم روزنامه نیز از عظمت و جمعیت زیاد مردم خبر می‌دهد. جمعیتی که انتهای آن در تصویر قابل مشاهده نیست. وجود یک پرسپکتیو تک نقطه ای که بیننده را به سمت انتهای جمعیت می‌کشاند، از طرفی وجود پرچم‌ها و پلاکاردها که مردم برای بیان عقیده و دیدگاه خود از آن استفاده می‌کنند و نیز نوشته‌هایی که به زبان‌های مختلف نگاشته شده بود تا بتواند صدای آنان را از طریق تصاویر ثبت شده به گوش جهانیان برساند خبر از این روز بزرگ و عظمی راسخ از سوی مردم می‌دهد.

اگر زیر نویس عکس را عصاره ای از تمام پیام‌های موجود در این روز قلمداد کرد می‌تواند چند نکته را به همراه داشته باشد. این نوشته اشاره به اتحاد مردم، حضور اقشار مختلف جامعه، رهبری امام خمینی به عنوان ولی فقیه و نیز آزادی خواهی را در بردارد.

همین روزنامه در صفحه هفتم خود به ابعاد و حواشی دیگری از حضور مردم می‌پردازد (تصویر ۳). در این صفحه از حضور اقشار مختلف جامعه توسط عکس‌ها یاد می‌شود. مانند حضور رهبر جبهه ملی، زنان و کودکان و همچنین ورزشکاران که همگی متحد با هم به میان جمعیت آمده‌اند. در عکس بالا تصویر دکتر شریعتی در کنار تصویر امام خمینی با دستی مشت کرده به چشم می‌خورد. آیه مربوط به مجاهدین نیز در اینجا تکرار شده است. حضور جوانان با پلاکاردهایی از تصویر امام نیز دیده می‌شود.

عکس بعدی به حضور رهبر جبهه ملی یعنی دکتر کریم

در راهپیمایی نیرووز، دست های بهگرمشورده روزه آسمان استحکام اتحاد را هائی می کرد.
راهپیمایی میلیونها نفر در تهران و شهرستانها

تصویر ۴. روزنامه آیندگان، صفحه ۱ و ۲، ۳۰ دی ۱۳۵۷.

در تظاهرات نیرووز، عکس های آیت الله العظمی خمینی همجا به چشم می خورد.

تصویر ۳. روزنامه کیهان، صفحه ۷، ۳۰ دی ۱۳۵۷.

تصویر ۶. احمد کاوسیان، راهپیمایی اربعین ۱۳۵۷. <https://faradeed.ir>

کرده که انتهای این جمعیت در این عکس نیز ناپیداست (تصویر ۴). دستان مردم به حالت مشت گره کرده به بالا رفته و در دستان آنان پلاکاردها و پرچم‌های زیادی به چشم می‌خورد. زیرنویس عکس اشاره به جمعیت کثیر مردم بیشتر از هر روز دیگری دارد و خبرگزاری‌های مهم دنیا نیز در رابطه با آن اینگونه نقل کرده‌اند. از طرفی نیز هدف اصلی راهپیمایان را رسیدن به نظامی ضد امپریالیستی و ضد استبداد می‌خواند و به اتحاد آنان در این راه اشاره دارد.

در صفحه دوم که به جزئیاتی از ماجرا پرداخته نیز عکسی از نمای بالا چاپ کرده که در آن افراد دست‌ها را به نشانه اتحاد بالای سر خود برده و به هم گره کرده‌اند. این دستان بالا رفته نشانی از استحکام آنان و نیز اتحاد آنان در این مسیر است. از طرفی در دست مردم پلاکاردهایی از رهبران سیاسی دیگر قرار دارد. (تصویر ۵)

در صفحه چهارم همین روزنامه به راهپیمایی در شهرهای دیگر ایران پرداخته است و عکس به کار رفته در این صفحه وجود پلاکاردهای زیادی از تصویر امام خمینی در دست مردم را نشان می‌دهد. پلاکاردی که در سمت راست تصویر وجود دارد عکس امام خمینی در کنار نوشته خدا و قرآن است که نمایانگر نوع جهان بینی مردم است. گویی امام خمینی را رهبری در ذیل پرتو خدا و قرآن می‌دانند. حضور جمعیتی کثیر از مردم در قسمت پسین این پلاکارد و رابطه‌ای که بین این دو وجود دارد را می‌توان نمایی از پیروی افراد از این اصول دانست (تصویر ۵).

۲- عکاسان ایرانی

همان طور که در قبل هم گفته شد عکاسان بسیاری در این روز حضور داشتند و به عکاسی پرداختند. در این قسمت به نمونه‌ای از آثار عکاسان ایرانی که در این روز ثبت‌هایی را داشتند، پرداخته می‌شود. عکاسانی که نگاهی منحصر به فرد به این واقعه داشتند.

تصویر ۶ نمونه‌ای عکس از احمد کاوسیان، یکی از عکاسان دوران انقلاب است. عکس، نمایی از پل حافظ را نشان می‌دهد که سیل جمعیت در بالا و پایین آن قرار دارد و انتهای این موج خروشان مردمی برای بیننده نمایان نیست. از لحاظ کادربندی و نیز نگاهی فرمی به این عکس، سطحی منحنی را شاهد هستیم که تصویر را به سه قسمت تقسیم کرده است. نوع نگاه عکاس و کادربندی، تبدیل به عکسی با کارکرد خبری-هنری می‌باشد. از طرفی خبر از حضور جمعیت کثیر مردم با پلاکاردهایی در دست می‌دهد و از طرفی فرم منحنی شکل آن نگاه بیننده را از سمت راست تصویر به سمت چپ کشانده و جمعیتی نامتناهی را برای مخاطب تداعی می‌کند.

سه عکس مربوط به تصویر ۷، ثبت شده توسط عباس

عطار از تصاویری است که امروزه هم از آن یادآوری انقلاب بسیار استفاده می‌شود. عکس سمت راست بافتی از جمعیت مردم را نشان می‌دهد که عکس امام خمینی دقیقا در نقطه مرکزی کادر قرار گرفته و تمام نگاه بیننده را به خود معطوف می‌کند. این عکس جدای از کارکرد خبری، کارکردی هنری را پیدا کرده است. عکسی که شعار «همه برای یکی و یکی برای همه» را در ذهن مخاطب خود تداعی می‌کند.

عکس سمت چپ نیز جمعیتی از اقشار مختلف در حال شعار دادن را در قسمت چپ کادر به خوبی نشان می‌دهد و در سمت راست آن برج آزادی امروزی و جمعیت مردم به خوبی نمایان است. گویی که عکاس قسمتی از جمعیت تظاهرکننده را جدا کرده تا حالات ایشان در عکس به خوبی مشخص باشد. این عکس دقیقا به سه قسمت جمعیت، برج و افراد شعار دهنده تقسیم شده است. این عکس نیز که از عکس‌های ماندگار شده است، می‌توان در آن رابطه‌ای مستقیم را بین این سه موضوع اصلی در کادر شاهد بود.

تصویر ۷. عباس عطار، راهپیمایی اربعین ۱۳۵۷. [/https://www.akkasee.com](https://www.akkasee.com)

تصویر ۸ نیز از افرادی که در این تظاهرات حضور داشته‌اند خبر می‌دهد. این افراد از رهبران حزب‌های فعال در زمان انقلاب هستند که حالا همگی ایشان با مردم هم صدا شده‌اند. حضور این افراد را می‌توان نمادی از حضور افراد فرهیخته و مبارز قلمداد کرد.

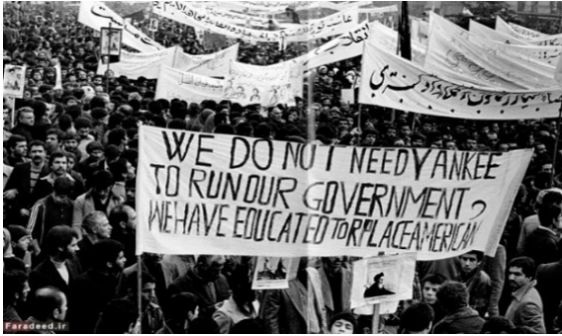

تصویر ۸. عباس عطار، راهپیمایی اربعین ۱۳۵۷. [/https://www.akkasee.com](https://www.akkasee.com)

اکبر ناظمی از جمله عکاسانی که در روزهای انقلاب به صورت رنگی عکسی می‌کرد، ثبت‌های بسیاری را از خود به جای گذاشته است. عکس مربوط به تصویر ۹ نمونه‌ای از عکس‌های ایشان از راهپیمایی بزرگ اربعین است. عکس، جمعیتی نامتناهی را نشان می‌دهد که به معنای همبستگی، دست‌ها را بالای سر خود گره کرده‌اند. این تصویر که دارای پرسپکتیو تک نقطه‌ایست جمعیتی نامتناهی را برای بیننده القا می‌کند. گویی هر چه چشم آدمی به سمت عمق این تصویر حرکت کند باز هم پایانی برای آن نمی‌یابد. زاویه عکاس و نوع کادربندی ایشان تاکیدی بیشتر بر فرم دست‌ها دارد. داستانی که اینگونه بالارفته نشانه‌ای از استحکام ملت و نیز همبستگی میان آنان است. تصویر ۱۰ از مریم زندی که مانند بسیاری از عکس‌ها از نمای بالا گرفته شده، نوشته‌ای به زبان انگلیسی در آن به خوبی قابل مشاهده است. در این نوشته آورده شده است که «ما به یانکی^۳ برای اداره کشور نیازی نداریم. ما برای جابگزینی آمریکایی‌ها آموزش دیده‌ایم.» این نوشتار نشان می‌دهد که مردم به دنبال آزادی هستند و شاه را عاملی از عوامل آمریکایی و یا به بیانی دیگر سرباز آمریکایی می‌دانند. آنان خواهان آن هستند که خود کشورشان را اداره کرده و از زیر سلطه آمریکایی‌ها رهایی یابند. این نوع پیام‌ها در پلاکاردهای متعددی در آن روز به چشم می‌خورد. تصویر ۱۱ ثبت شده توسط حسین پرتوی از عکاسان روزنامه

تصویر ۹. اکبر ناظمی، راهپیمایی اربعین، انقلاب ۵۷. [/https://faradeed.ir](https://faradeed.ir)

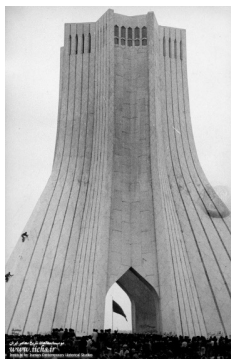
تصویر ۱۰. مریم زندی، راهپیمایی اربعین ۵۷. [/https://faradeed.ir](https://faradeed.ir)

تصویر ۱۱. حسین پرتوی، راهپیمایی اربعین ۱۳۵۷. [/https://chillick.com](https://chillick.com)

تصویر ۱۲. بهمن جلالی، راهپیمایی بزرگ اربعین، انقلاب ۵۷. [/https://darz.art](https://darz.art)

تصویر ۱۳. جهانگیر رزمی، راهپیمایی اربعین، انقلاب ۵۷. [/https://www.iichs.ir](https://www.iichs.ir)

کیهان است. تصویری گسترده از نمای راهپیمایی که قسمت بیشتر آن را مردم در صحنه به خصوص بانوانی با پوشش اسلامی تشکیل داده است و اوج تصویر ساختمانی نیمه کاره که مملو از جمعیت شده است. این ساختمان از سوژه‌های مشترک عکاسان و فیلم‌برداران متعددی شده و بیانگر میزان جمعیتی زیاد است که در این راهپیمایی شرکت کرده‌اند. این عکس که با لنز واید گرفته شده و عکاس تقریباً در کنار مردم قرار دارد و زاویه نگاه او گویی از سطح چشم شخص است، توانسته تا فضایی گسترده را در درون کادر قرار دهد. از نکات آن می‌توان به اتحاد مردم و حضور اقشار مختلف به خصوص بانوان اشاره کرد.

تصویر ۱۲ از نمونه آثار بهمن جلالی در روز راهپیمایی بزرگ است. عکس نمایی از جمعیت مردم با سه عکس امام خمینی، دکتر شریعتی و دکتر مصدق به عنوان افراد مبارزی که برای انقلابیون الگو شده‌اند دیده می‌شود. نمای پس‌زمینه عکس تیره و سه تصویر که در دست مردم قرار گرفته با پس‌زمینه سفید به خوبی در کادر نمایان است. نشانه‌های موجود در این عکس را می‌توان در ابتدا نمایی از تصویر رهبران مبارز انقلابی و سپس حضور پرشور و متحد مردم در راهپیمایی برشمرد.

تصویر ۱۳ از نمونه آثار جهانگیر رزمی مربوط به راهپیمایی بزرگ اربعین است. عکس سمت چپ که به حالت عمودی از برج آزادی یا همان شهید قدیم گرفته شده، حالتی آرمانی را بازنمایی می‌کند. وجود پرچم تیره رنگ در بین برج به گونه‌ای که در کادری قرار گرفته، بیشترین توجه بیننده را به خود اختصاص می‌دهد. از طرفی موجی از جمعیت که پایین برج قرار گرفته‌اند و دو شخصی که از پایه برج بالا می‌روند در کنار عظمت برج که کل کادر را پر کرده است حالتی از قدرت و صلابت را برای مخاطب بازنمایی می‌کند. گویی که خود برج هم جزوی از مردم شده و حالت نیروی قدرتمند وحدت آنان را به نمایش گذاشته است. عکس سمت راست، عکسی واید از کل جمعیت را نشان می‌دهد که انتهای آن قابل مشاهده نیست. قسمت میانی

تصویر ۱۴. دیوید برنت، راهپیمایی روز اربعین، ۲۹ دی ۱۳۵۷. [/https://www.tabnak.ir](https://www.tabnak.ir)

photo - Michel Setbon

photo - Michel Setbon

تصویر ۱۵. میشل ستبون، راهپیمایی روز اربعین، ۲۹ دی ۱۳۵۷. [/https://www.tasnimnews.com](https://www.tasnimnews.com)

کادر همان برج آزادیست که مردم اطراف آن را احاطه کرده‌اند. عکس امام خمینی در کنار برج آزادی به خوبی نمایان است. این تصویر هم مانند تصویر قبل حالتی آرمانی را به خود گرفته و اوج این اتحاد را نمایش می‌دهد. استفاده از کادری قرینه در هر دو اثر تعادل و توازن و نیز استواری و پایداری را بازنمایی می‌کند. این دو عکس در کنار هم معنای موجود در پس‌زمینه این حرکت مردمی را کامل‌تر می‌کنند.

در کنار عکاسان ایرانی اشخاصی از خبرگزاری‌های خارج از کشور مانند آسوشیدپرس، مگنوم، سیپا و ... عکاسان خود را به ایران فرستادند تا از وقایع روز اخباری تصویری جمع‌آوری کنند. این عکاسان را می‌توان عکاسانی بی‌طرف در این روز دانست که واقعیت را به شیوه خود نشان می‌دهند. بررسی آثار عکاسانی که هم میهن ایرانیان نبوده و دغدغه مشترکی با آنان نداشته اند، خالی از لطف نیست. عکاسانی که تنها به ثبت خبر و یا ثبت حقیقت فکر می‌کردند.

دیوید برنت عکاس آمریکایی که در دوران انقلاب برای مجله تایم عکاسی می‌کرد، ثبت‌های فراوانی را از دوران انقلاب دارد. تصویر ۱۴ نمونه‌ای از عکس‌های وی در روز راهپیمایی بزرگ اربعین است. عکس مردی را نشان می‌دهد که تن خود را با عکس‌های شهیدان پوشانده و مانند مجسمه‌ای ایستاده است. مرد که با نوع پوشش خود سوژه عکاسان شده و با نگاهی مستقیم که به لنز دوربین عکاس دارد گویای آن است که خود نیز تمایل دارد تا از او عکاسی شود. مرد با نوشته «ای تاج سر بشر شهید» خواسته تا از شهدای راه انقلاب تجلیل کرده و یادآور خون ریخته شده آنان در این راهپیمایی عظیم باشد. او با نوع پوشش خود تبدیل به نمادی برای یادآوری شهدا شده‌است. عکس‌های روی تن وی عکس‌هایی از اشخاصی است که توسط عوامل شاهنشاهی کشته شده‌اند و عکس به کار رفته لحظه بعد از شهادت آنان است. مرد با به کار گیری این عکسها به مانند نمایشگاهی برای عکس‌های گرفته شده از شهیدان راه انقلاب است.

تصویر ۱۵ از آثار ثبت شده توسط میشل ستبون فرانسوی که در خبرگزاری سیپا عکاسی می‌کرد، است. هر دو عکس به صورت افقی گرفته شده و جمعیت زیادی از مردم را در بردارد تا جایی که انتهای جمعیت در تصویر قابل دیدن نیست. آنچه که در این دو عکس در کنار جمعیت کثیر مردم با در دست داشتن پلاکاردها و عکس‌هایی از امام خمینی سوژه قرار گرفته، نوشته‌های روی پلاکاردهاست. در عکس سمت چپ شعار «نهضت ما حسینی رهبر ما خمینی» به خوبی دیده می‌شود. این شعار یادآور نهضتی مشابه نهضت امام حسین (ع) و در راستای اهداف اربعین حسینی است. حرکتی پر شور و مردمی در روز اربعین حسینی، به هدف دستیابی به انقلابی اسلامی با رهبری امام خمینی را یادآور می‌شود.

تحلیل عکس‌ها، مبتنی بر مولفه‌های بیداری اسلامی

با توجه به نشانه‌های تصویری موجود در عکس‌های روزنامه و آثار عکاسان ایرانی و خارجی و تطابق آن با مولفه‌های بیداری اسلامی که در این پژوهش بیان شد، جدولی توسط مولفان تهیه و تنظیم شده است که به بررسی و تحلیل و نیز ارتباط میان این داده‌های تصویری با مولفه‌های بیداری اسلامی پرداخته می‌شود.

با توجه به داده‌های موجود در جدول، این نتیجه به دست می‌آید که راهپیمایی عظیمی در راستای اربعین حسینی به عنوان یک فریضه دینی و مخصوصاً از مناسبات مهم موجود در تشیع، رخ داده است.

اگر آنچه که در مضمون خود فریضه اربعین حسینی است را مورد توجه قرار داد، این نتیجه به دست می‌آید که نهضت حسینی بر مبنای اسلام خواهی و همچنین ظلم ستیزی و نفی طاغوت است. مسیری که حضرت زینب (س) در روز اربعین، آن را پایگذاری کرد. حضرت زینب (س) بود که با بردوش کشیدن راه برادر در تحقق اهداف اسلام این مسیر را رفت و هم اسلام ناب محمدی را به نمایش گذاشت و هم ظلم را برای همگان آشکار ساخت و میدان مبارزه و جهاد با ظلم را ادامه داد.

در عکس سمت راست آیه «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ»^۴ بر روی پلاکارد نوشته شده است. آیه اشاره به این اصل دارد: زمانی که مومنان خدا را یاری کنند و قدم در راه الهی بگذارند، خداوند نیز آنان را یاری می‌کند و قدم‌های آنان را استوارتر می‌گرداند. وجود این نوشتار در دست مردم این برداشت را به همراه دارد که آنان با برپایی دولتی اسلامی خدا را یاری کرده و خداوند نیز در این راه آنان را ثابت قدم گردانده و یاری می‌کند. گویی نیرویی فراتر از نیروی بشری در این راه آنان را همراهی کرده تا به پیروزی در این انقلاب دست یابند.

تصاویری که از عکاسان آورده شده است در کنار کارکرد خبری که برای مخاطب دارد به دلیل نوع نگاه ویژه عکاسانه خود، شخص فراتر از این کارکرد رفته و حالتی آرمانی و نیز هنری به خود گرفته است. نگاه ویژه عکاسانه در کنار کادربندی‌های خاص، عکس‌ها را برای مخاطب دیدنی‌تر کرده و مفهوم موجود در اعماق این عکس‌ها را به خوبی القا می‌کند.

با توجه به پیام‌ها و نشانه‌های تصویری که از تمامی این عکس‌ها به دست آمده است لازم است تا به تحلیل و بررسی این پیام‌ها پرداخته و نوع مطابقت آن را با مولفه‌های بیداری اسلامی بررسی کرد.

جدول ۱، جدول تطابق گزاره‌های اصلی و فرعی بیداری اسلامی با نشانه‌های تصویری عکسهای مستند انقلاب اسلامی در روز راهپیمایی اربعین، (منبع: مولفان)

گزاره‌های بنیادین	کنش‌های درونی	کنش‌های بیرونی یا تصویری
استکبار ستیزی و نفی وابستگی به نظام سلطه	به کارگیری تمام توان و تلاش برای سرنگونی نظام سلطه	• وجود آیه مربوط به مجاهده در راه خدا در پلاکاردها • آزادی خواهی در نوشتارها و رهایی از سلطه آمریکا به عنوان مستکبر جهانی • مشته‌های گره کرده و دهان‌های باز در حال شعار دادن • چهره‌های جدی و مصمم راهپیمایان • شیر و خورشید حذف شده از پرچم ایران • راهپیمایی در راستای نهضت حسینی
	قیام علیه مناسبات غاصبانه به عنوان یک وظیفه دینی (نفی، طرد، نکوهش وضع موجود)	
	تضاد ایدئولوژی هیئت حاکمه با فرهنگ عمومی جامعه	
اسلام خواهی و جهانگیری آن	وجود قرآن، احادیث و سنت پیامبر و ائمه اطهار (بازگشت به اسلام اصیل بدون تغییر)	• وجود آیات قرآن در پلاکاردها (آیه مربوط به مجاهده و آیه یاری کردن خدا) • نوشته قرآن و خدا در کنار عکس امام خمینی • شعار الله اکبر • اتحاد مسلمانان (بافت انبوهی از مردم در تمام عکس‌ها) • دست‌های به هم گره خورده به نشانه استحکام • پرچم یا حسین و نمایی از تصویر امام حسین (ع) در دست مرد • وجود عکس شهدای راه انقلاب • راهپیمایی در راستای راهپیمایی اربعین حسینی
	حفظ اسلام به عنوان یک تکلیف دینی (ایمان و اعتقاد راسخ به مکتب اسلام)	
	احیاء فریضه جهاد و دمیدن روح مبارزه (دمیدن آگاهی و اراده)	
اعتقاد به رهبری امام معصوم در تشیع	حاکم دینی به عنوان ولی فقیه	• عکس امام خمینی در دست مردم • حمایت از رهبری امام خمینی به عنوان ولی فقیه در نوشتار پلاکاردها
پیوند بین دین و سیاست	انقلاب از نوع سیاسی	• حضور اقشار مختلف جامعه • حضور جوانان • حضور افراد فرهیخته
	مردمی بودن انقلاب	• عکس اشخاص مبارز در دست مردم (دکتر شریعتی، دکتر مصدق، پهلوان تختی) • گرد هم-آبی حول محور برج آزادی امروزی • حضور افراد در سنین مختلف
	مبارزه در چارچوب شرع	• خواهران اداره کشور به صورت مستقل و خارج از سلطه آمریکایی-ها در نوشتار پلاکاردها (مرگ امپریالیسم در ایران) • خواستار بودن دولتی اسلامی در نوشتار پلاکاردها • حضور مردم به عنوان رای اعتمادی به جمهوری اسلامی
	نظارت هیئتی از علما و مجتهدان بر تطبیق قوانین مصوب مجلس با موازین شرع	

در راستای این حرکت زینبی در روز اربعین حال این مردم مسلمان و شیعه ایران هستند که می‌خواهند با حرکتی جمعی و وحدتی یکپارچه، طبق فرمایشات امام خمینی (ره)، همگی در کنار هم و با حضور تمامی اقشار جامعه با هر دیدگاه و یا سنی و یا حتی ستمی که در کشور دارند، هم صدا شده و در روزی مشخصی در کنار هم فریاد اسلام خواهی و رهایی از ظلم استکبار را سر دهند. نهضت زینبی بر پایه خون شهدای کربلا و حال حرکت جمعی مردم با پای ریزی خون شهدای انقلاب است. خونی که پایه‌های این انقلاب را در کنار فریادهای «الله اکبر» مردم مستحکم تر می‌کند. آن‌ها می‌دانند که اگر جامعه‌ای با حاکمیتی درست پای‌ریزی شود، حرکت اخروی آنان نیز می‌تواند به درستی باشد ولی در مقابل آن، جامعه‌ای که زیر بار استکبار و فرهنگی آمریکایی قرار داشته باشد حرکت فردی افراد را نیز می‌تواند دچار دگرگونی سازد به همین دلیل این انقلاب نیاز به جهادی جمعی دارد تا بتواند به وقوع بپیوندد.

فلش این انقلاب به سوی عالمی قدسی در کنار انهدام باطل است و آنچه همه مردم در این حرکت جمعی به زبان‌های مختلف چه با فریاد و مشت‌های گره کرده و چه با در دست داشتن پلاکاردهای مختلف می‌خواستند، در راستای همین امر است.

این حرکت جمعی مردم دقیقاً در روز اربعین را می‌توان اولین رخ داد بیداری اسلامی به صورت همگانی دانست. حرکتی که روزنامه‌ها آن را رای اعتمادی به جمهوری اسلامی خوانده‌اند. در دست داشتن عکس امام خمینی به عنوان مهمترین فرد در رخ داد این بیداری، بسیار در تحقق اهداف این انقلاب و پای‌ریزی آن قابل توجه است. حضور تصاویری از افراد فرهیخته و مبارز در راه سربلندی ایران و ایرانی را نیز می‌توان برداشتی از ادامه پیدا کردن راه آنان توسط مردم دانست.

آزادی خواهی و نفی نظام سلطه از مهمترین پیام‌های درونی این حرکت جمعی است. پیامی که بازخورد آن، استقلال مردم یک جامعه از زیر سلطه‌گری غربی‌ها به خصوص آمریکا و رهایی از نظام امپریالیسم را به همراه دارد. بدین معنا که خود افراد جامعه با وجود همبستگی و یکپارچگی در هدف می‌توانند برای جامعه خود تصمیم گرفته و آن را اداره کنند و دیگر نیازی به سلطه آمریکایی‌ها بر آنان نیست. آنان که شاه خود را سربازی از سربازان آمریکایی قلمداد می‌کردند، خواهان آن بودند که زندگی اسلامی با فرهنگ ایرانی و نیز رهبری شخصی فقیه به عنوان نایب امام معصوم را داشته باشند.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های پژوهش در این مقاله این امکان فراهم آمد تا توسط مولفه‌های بیداری اسلامی به خوانشی درست و دقیق از عکس‌های مستند مربوط به راهپیمایی بزرگ

اربعین در روز ۲۹ دی ماه ۱۳۵۷ خورشیدی، دست پیدا کرد. پژوهش حاضر عدم اجماع در تعریف طراحی را یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها معرفی می‌کند چراکه هیچ تعریف پذیرفته شده جهانی از طراحی وجود ندارد و محققان درک متفاوتی از این واژه دارند. این عدم توافق می‌تواند منجر به سردرگمی و ناهماهنگی در توسعه مدل‌های طراحی شود. از طرفی دیگر فرآیند طراحی پیچیده و چندوجهی است که شامل مراحل و عناصر مختلفی می‌باشد. این پیچیدگی، توسعه یک مدل جامع را که تمام جنبه‌های اساسی فرآیند را در بر می‌گیرد، دشوار می‌کند. همچنین این مطالعه بر تحلیل محتوای کیفی ادبیات موجود متکی است، که ممکن است طیف کاملی از دیدگاه‌ها و تجربیات طراحان و متخصصان طراحی را در بر نگیرد.

انقلاب که به معنای زیر و رو شدن یک دولت است، با توجه به نوع جهان بینی امام خمینی به عنوان رهبر اصلی انقلابیون بر اساس پایه‌های اصلی اسلام ناب محمدی صورت گرفت. اسلامی از نوع اصیل که سعادت شخص را در گرو سعادت جمعی می‌داند و این مستلزم دولتی است که با مولفه‌های اصلی اسلام اداره شود. برای به وقوع پیوستن این انقلاب نیاز به یک بیداری اسلامی بود. نوعی بیداری که اشخاص به سمت زندگی دینی و نیز نوع سیاست گذاری اسلامی سوق می‌دهد. بر اساس یافته و تطابق جهان بینی امام خمینی با مولفه‌های بیداری اسلامی، گزاره‌های اصلی بیداری اسلامی این گونه برشمرده شد:

۱) استکبار ستیزی و نفی وابستگی به نظام سلطه

۲) اسلام خواهی و جهانگیری آن

۳) اعتقاد به رهبری امام معصوم در تشیع

۴) پیوند میان دین و سیاست

هر کدام از این گزاره‌ها، مولفه‌های فرعی را نیز به همراه داشت. در نهایت با تطابق میان نشانه‌های تصویری استخراج شده از آثار عکاسان مطرح و همچنین روزنامه‌های وقت، پیوند میان این نشانه‌های تصویری با گزاره‌های بیداری اسلامی، این اصل را آشکار کرد که راهپیمایی بزرگ اربعین در انقلاب سال ۱۳۵۷ اوج ظهور بیداری اسلامی در آن روز بود. این راهپیمایی را می‌توان مقدمه‌ای اساسی و مهر تاییدی بر تحقق انقلاب و برپایی نظام جمهوری اسلامی دانست.

هدف اصلی و محوری در این راهپیمایی، قیامی براساس نهضتی حسینی برای آشکار سازی ظلم طاغوت و رهایی از سلطه آن است. از طرفی این حرکت کاملاً مردمی بوده و تمام اقشار جامعه در سنین مختلف در آن حضور پیدا کرده‌اند و با هم متحد شده‌اند. در نهایت خوانش این عکس‌های مستند به ثبت رسیده در یک روز مشخص، این امکان را می‌دهد که با پیام درونی تمامی این عکس‌ها آشنا شده، وقایع را از جهات متفاوت و دیدگاه‌های گوناگون مورد بررسی قرار داده و هدف از این راهپیمایی را هر چه بیشتر برای مخاطب امروزی روشن

فهرست منابع فارسی

- خرمشاد، محمدباقر (۱۳۸۴). اندیشمندان علوم اجتماعی و انقلاب اسلامی ایران. تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران.
- خواجه سروی، غلامرضا (۱۳۹۱). نسبت انقلاب اسلامی ایران با بیداری اسلامی: وجوه تشابه و تمایز، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی، سال ۹، شماره ۲۸.
- زمانیان، پویا (۱۳۹۸). بررسی نشانه های مشترک تصویری در عکاسی انقلاب اسلامی بر اساس الگوی پیرس، نشریه پژوهش هنر دانشگاه هنر اصفهان، شماره ۱۸.
- راشدي، عميد و رباني، تورج (۱۳۱۰). هنر انقلاب: عکس انقلاب، شبکه چهارم سيماي جمهوري اسلامي ايران، قسمت ۱-۳ روي وي وي دي.
- گلدستون، جک (۱۳۹۷). انقلاب، مترجم آسیه حائری یزدی، نشریه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، شماره ۲۶.
- خدادادي مترجم زاده، محمد (۱۳۹۳). کارکردهای فرهنگی-هنری عکاسی در ایران (۱۳۳۲-۱۳۸۲) خورشیدی، چاپ اول، انتشارات مرکب سپید، تهران.
- ملایی توانی، علیرضا (۱۴۰۱). فرآیند گرایش به انقلاب در اندیشه سیاسی امام خمینی (س)، پرتال امام خمینی، imam-khomeini.ir.
- ملکی، عباس (۱۳۹۶). نگاهی دوباره به انقلاب اسلامی ایران، نشریه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، شماره ۲۵.
- نواب، محمد (۱۳۸۵). امت در حرکت، نشریه سوره، دوره جدید، شماره ۲۷.
- یزدان پناه، مهدی (۱۳۹۰). مجموعه مقالات کوتاه دانشجویی با موضوع بیداری اسلامی، دفتر مطالعات فرهنگی و برنامه ریزی اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تهران.
- آرشیو روزنامه اطلاعات (۱۳۵۷)، ۳۰ دی ماه، شماره ۱۵۷۶۴.
- آرشیو روزنامه کیهان (۱۳۵۷)، ۳۰ دی ماه، شماره ۱۰۷۱۶.
- آرشیو روزنامه آیندگان (۱۳۵۷)، ۳۰ دی ماه، شماره ۳۲۶۸.

سازد. این نوع رسانه جدای از کارکردی خبری که در وقت و زمان خود داشت، حال با مطالعه دوباره آن در حال حاضر، می-تواند کارکردی فراتر از یک خبر صرف را دارا باشد. به بیانی دیگر کارکرد این نوع از رسانه و مستندات تصویری در زمان حال این توانایی را دارد تا آنچه که در دوران انقلاب رخ داده را زنده نگه داشته و اهداف آن را روشن سازد.

با مطالعه ای که بر روی این عکس ها انجام گرفت می توان گفت که هر کدام از این آثار به نوعی مولفه های بیداری اسلامی را در خود بازنمایی کردند و هر کدام به وجهی متفاوت با دیگری به این گزاره ها پرداختند. در نهایت با مطالعه تمامی آنان در کنار هم، تمامی مولفه های مربوط به بیداری اسلامی بازنمایی شد. نکته حائز اهمیت در مشاهده این تصاویر، تشابه کلیت آن با تصاویر مربوط به راهپیمایی های برگزار شده در ۲۲ بهمن به عنوان پاسداشت انقلاب اسلامی ایران است. راهپیمایی هایی که از لحاظ کنش بیرونی افراد و برگزاری آن در میدان آزادی وجه تشابهی اساسی با راهپیمایی اربعین در انقلاب را داراست. گویی که این راهپیمایی ها امتداد همان راه انقلابیون در این روز بزرگ است. حرکتی که تا به امروز در ایران و توسط ملت ایران امتداد پیدا کرده است.

پی نوشت ها

۱. آیه ۹۵ سوره نساء.
۲. امپریالیسم بطور کلی، عنوانی است برای قدرتی (یا دولتی) که بیرون از حوزه ملی خود به تصرف سرزمین های دیگر بپردازد و مردم آن سرزمین ها را به زور وادار به فرمان برداری از خود کند و از منابع اقتصادی، مالی و انسانی آنها به سود خود بهره برداری کند. کلمه امپریالیسم در لغت از ریشه امپراتوری مشتق شده است؛ یعنی تشکیل امپراتوری دادن. ولی در اصطلاح به هر نوع گسترش و توسعه ارضی و سلطه قوی بر ضعیف را در برمی گیرد.
۳. به معنای سرباز آمریکای شمالی است. در بسیاری از کشورها از جمله آمریکای لاتین، کانادا و آسیا، در سال های مبانی دهه ۷۰ تا اوایل دهه ۹۰ میلادی، جمله یانکی به خانه برگرد (به انگلیسی: Yankee go home) شعار پاپی های جنبش های ضد جنگ و مخالف آمریکا بود. ایرانیان نیز در سال ۱۳۳۲، در کشاکش رخدادهای مربوط به ملی شدن صنعت نفت و پیش از وقوع کودتای ۲۸ مرداد از این شعار در تظاهرات خود مقابل سفارت آمریکا استفاده کردند.
۴. آیه ۷ سوره محمد.

COPYRIGHTS

© 2022 by the authors. Published by Soore University. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

